

debatt@klassekampen.no
IDEER

Klassikeren

Tenk Dem nu en fengselsbestyrer eller inspektør, en mann, stående foran en slik flokk sky eller trossige og forvorpne kvinnelige forbrytere. Hvordan kan det stå i hans makt å skjenke dem den kjærlige omhu, den hjertevarme, som alene kan gjøre dem til mennesker igjen? Disse ulykkelige vesener, mener jeg, vil [...] bare ved et varmt, oppofrende kvinnehjerte finne den forståelse og vinne det livsmot som alene gjør det mulig for dem å kunne begynne livet fra nytt av [...]. Men vil myndighetene [...] gi kvinnene den plass i politi- og fengselsvesenets tjeneste de som her påpeket bør ha, før kvinnene selv får være med og ordne og bestemme?

Fra Anna Rogstads tale om stemmerett for kvinner, 15. november 1888

”

Staten bør bry seg mindre om hvordan folk lever sine liv, og mer

Likheter eller rettferdigheter?

Margunn Bjørnholt
LIKESTILLING

Norge fikk nylig kritikk av FNs kvinnekonvensjonskomité, blant annet for å vektlegge kjønnsnøytralitet fremfor styrking av kvinners rettigheter. I forlengelsen av denne kritikken er det grunn til å reflektere over den likestillingsmodellen, basert på kjønnsnøytralitet og likedanning av kvinners og menns livsløp, som har blitt mer eller mindre enerådende i Norge. Om Norge skal leve opp til sine forpliktelser, er det behov for et større mangfold av perspektiver, ideer og modeller for kjønnsrettferdighet.

I artikkelen «After the Family Wage» (1994) presenterte Nancy Fraser tre ulike modeller for kjønnsrettferdighet, alle med en viktig rolle for staten: Den ene modellen, «likestilling av omsorgsgiver», tar utgangspunkt i at kvinner fortsatt tar en større del av det ulønnede omsorgsansvaret, men at staten kompenserer økonomisk, slik at omsorg blir omkostningsfritt for kvinner.

Den motsatte tilpasningen er den «universelle forsørgermodellen». Her er begge foreldre i fullt arbeid, men hjelp fra staten i form av

barnehager og permisjoner gjør det lettere å kombinere arbeid og omsorg. Etter å ha diskutert begge disse modellene opp mot en rekke mål på rettferdighet, deriblant klasse, konkluderer Fraser med at ingen av dem kan gi full kjønnsrettferdighet.

Ifølge Fraser kan full kjønnsrettferdighet bare oppnås gjennom en tredje vei, som overskrider kjønn: «den universelle omsorgsgivermodellen». I denne utopiske visjonen legges hele samfunnet til rette for omsorg, blant annet gjennom arbeidstidsreduksjon og ved at alle arbeidstakere også ses som omsorgsgivere.

Omsorg er ikke begrenset til kjernefamilien, staten og markedet, også omsorg utført i det sivile samfunn, nærmiljøet og innen ulike omsorgsrelasjoner verdsettes. Ansvar for, og rettigheter knyttet til omsorg omfatter ulike relasjoner og personer, som slektninger, naboer og venner, og menns større omsorgsansvar er ett element av flere.

I internasjonale sammenlikninger i dag fremstilles Norge ofte som et land som har kommet langt i å realisere en universell omsorgsgivermodell, idet fedrekvoten tas til inntekt for en snever og forenklet forståelse av denne modellen, der omfordeling av omsorgsrettigheter fra kvinner til menn har blitt det viktigste elementet.

Dette er nok en forhastet konklusjon, både når det gjelder den opprinnelige og den snevre versjonen av modellen. Det norske sam-

funnet har langt igjen før det har realisert en universell omsorgsgivermodell der omsorg gjennomsyrrer hele samfunnet, og rettigheter knyttet til omsorg er fremdeles først og fremst forbeholdt kjernefamilien.

Ikke minst har det skjedd lite med arbeidslivet: I stedet for å gi mer rom for omsorg gjennom arbeidstidsreduksjon, legges fulltid for alle, uansett omsorgsforpliktelser, til grunn. Deltid er riktignok mulig, men på egen bekostning.

Alt i alt ligger man fortsatt ganske langt fra den universelle omsorgsgivermodellen. Dette gjelder også dersom man legger den snevre forståelsen av denne modellen til grunn. Til tross for at en stadig større del av den betalte foreldrepermisjonen har blitt omfordelt til menn, er foreldreskapet fortsatt kjønn og får ulike konsekvenser for kvinner og menn, og til tross for at menn i dag deler på mange oppgaver når det gjelder barn og hus, synes ansvaret fortsatt i stor grad å falle på kvinner.

Holder vi oss til Frasers tre modeller, ligger Norge nærmere den universelle forsørgermodellen, basert på dobbel fulltid med mye hjelp fra staten. Staten tar et betydelig ansvar for å støtte lønnsarbeidende foreldre, gjennom velferdsordninger som betalt foreldrepermisjon og fulltidsbarnehager.

Arbeidslinja er blant annet nedfelt i at permisjonsrettigheter er avledet av betalt arbeid. Utformingen av andre rettigheter og goder, senest

T

Kunstkritikk går mot strømmen. Etter å ha vært internettidsskrift siden 2003, har de nå gitt ut sin første papirutgave. Nummer 1/2012 ser på hvor kunst står i dag, og særlig på hvordan kuratorens rolle har endret seg de siste årene.

Men dette med at pennen liksom skal være en forlengelse av armen, og bilen en forlengelse av penis? Vel. Jeg tror ikke engang Mark Twain var så toskete i hodet.

OLE ROBERT SUNDE OM FORFATTERE SOM MENER LITTERATUR BLIR DÅRLIGERE NÅR DEN SKRIVES PÅ DATAMASKIN, I DAGENS NÆRINGSLIV 24. MARS

IDEOLOGI >>

om økonomisk rettferdighet mellom kvinner og menn.

«Omfordelingspolitikken sender et tvetydig signal om verdien av mødres omsorg»

pensjonsreformen, tar utgangspunkt i at alle, både menn og kvinner, jobber fulltid hele livet.

Samtidig får foreldreskapet fortsatt ulike konsekvenser for kvinner og menn, og omkring halvparten av norske mødre jobber deltid. I artikkelen «The decline of the male breadwinner model» (2001) advarte velferdsstatsforskeren Jane Lewis mot en politikk basert på en forestilt likestilling og en idé om autonome og selvforsørgende individer. Å legge opp politikken som om alle var fulltidsarbeidende enkeltindivider diskriminerer og marginaliserer kvinner, som fortsatt tar et større ansvar for det ulønnede omsorgsarbeidet.

Den amerikanske sosiologen Ann Shola Orloff reiser en tilsvarende bekymring for avskaffelse av mødrerettigheter, kombinert med en mer eller mindre hardhendt arbeidslinje overfor «økonomisk inaktive», særlig alenemødre. Også i Norge har støtten til enslige foreldre blitt betydelig redusert, og det er foreslått ytterligere kutt.

Reduksjon av barnetrygd og kontantstøtte bidrar ytterligere til å redusere mødrestøtten og styrke tanken om at arbeid er overordnet omsorg. Med de siste utvidelsene av fedrekvoten har den foreldrepermisjonen mødre kan ta, blitt redusert, samtidig ses kvinners permisjonsuttak i økende grad som et problem.

Likere deling av permisjon ses som både mål og middel

for et likestilt samfunn, men omfordelingspolitikken sender et tvetydig signal om verdien av mødres omsorg.

Selv om pensjonspoeng for omsorg representerer en viss verdsetting av egenomsorg for barn, går hovedtendensen mot betalt arbeid som et stadig viktigere grunnlag for rettigheter. I dag er dobbel fulltid en realitet for norske familier, men fordelt slik at kvinner jobber litt mindre og menn litt mer enn fulltid. Det stilles i liten grad spørsmål ved hvor stor del av familiers samlede tid det betalte arbeidet skal ta.

Er rom for familie og tid til omsorg noe vi som samfunn ønsker å fremme, eller skal omsorg og familie være en restkategori etter at arbeidslivet har tatt sitt? Det stilles heller ikke spørsmål ved om dobbel fulltid og deling av permisjon er den eneste veien til likestilling. Hvordan skal vi forstå at halvparten av norske mødre, tross omfattende velferdsordninger, fortsatt jobber deltid, og at mødre i større grad reduserer karriereambisjonene enn fedre?

Hvordan skal vi tenke om kjønnsrettferdighet når vi ser at typiske kvinnelivsløp fortsatt straffer seg økonomisk? Er den eneste veien til økonomisk kjønnsrettferdighet at kvinner og menn lever helt like liv?

Kvinner fremstilles ofte som litt dumme siden de fortsatt i stor grad velger lavtlønte jobber i kvinnedominerte yrker, tar mer permisjon og reduserer arbeidstiden for å

få familiekabalen til å gå opp. Kvinners omsorgsorientering både i yrkesvalg og arbeidstilpasning blir dermed problemet, og de økonomiske konsekvensene av mer omsorgsorienterte livsløp, som pensjon og, ikke minst, etter eventuelt samlivsbrudd, blir kvinners eget ansvar.

I dette ligger en nedvurdering av behovet for og verdien av omsorg, som samfunnet er avhengig av, og en manglende verdsetting av kvinner som ser og tar dette ansvaret. Av Frasers tre modeller er det i dag en universell forsørgermodell som legges til grunn for politikktutforming, men ettersom kvinner fortsatt tar en større del av omsorgsansvaret på egen bekostning, blir realiteten at kvinnen blir en diskriminert omsorgsgiver.

Om kjønnsrettferdighet er målet, må man gå bort fra tanken om at alle må bli like, og tåle et større mangfold av livstilpasninger. Staten bør heller bidra til økonomisk kjønnsrettferdighet i livsløpet totalt, enn å legge mer moralsk og økonomisk press for å få kvinner og menn til å leve helt like liv.

Videre er grep i arbeidslivet, som et virkelig likelønnsloft og sekstimersdagen, og bedring av kvinners økonomiske stilling ved samlivsbrudd, sannsynligvis mer effektive midler for kjønnsrettferdighet enn fortsatt livsløpsharmonisering.

Margunn Bjørnholt, sosiolog og forsker ved Kvinneuniversitetet i Norden
margunn.bjornholt@gmail.com